

fide Dei misericordiam, quam nunquam in se sperantibus denegat, tota cordis intentione præstolando. Mirantur si quidem omnes quod tanto, tam longo dolore attritus supervixerim, existimantes hoc ex divinæ pietatis largitione meæ parvitati imperitum esse, ut cum tantum poenitendi spatium habuerim, annos meos in amaritudine animæ meæ recogitem, et mihi provideam. In tanto etenim honore positus, absque multis [add. delictis] vivere non potui. Personam autem vestram, et personæ prosperitatem, et regni statum Domino Deo attentius commendo; et ut inter felices reges coronam gloriæ æternæ immarcescibilem obtineatis, qua possum prece divinæ pietati supplico. In omnibus vero, et inter omnia, et ante omnia, pro nobili ecclesia Beati Dionysii, quæ maxima regni et coronæ vestræ portio est, nobilitatem vestram attentius deprecor, ut eam tanquam bonus dominus et pius foveatis, et manuteneatis, et ei consilii et auxilii manum porrigatis. Meminerit regiæ majestatis celsitudo quomodo juvenis de terra vestra existis, nobile regnum Francorum in manu Ecclesiæ dimisistis, per tot pericula et mortes Ecclesiam Orientalem visitastis; videte, pensate, ne tantum laborem amittatis. Diligite Ecclesiam Dei, pupillos et viduas defendite, et sic contra omnem potestatem, tam aeream quam mundanam, et contra æmulorum insidias, quos multos habetis, Deo auxiliante, poteritis resistere. Hoc enim est meum consilium. Hanc epistolam, quia me non potestis, vobiscum semper retinete, et quod in ea scriptum est adimplere satagite;

(117) Hanc epistolam scripsit Sugerius morti proximus, accepta sancti Bernardi epistola 206, qua sanctus abbas eum animat, ut mortem intrepidus excipiat, his verbis: *Homo Dei, ne trepidu*

A pro vobis enim vobis loquor. Valeat celsitudo vestra.

EPISTOLA CLXXXVII.

(117) SUGERII ABBATIS S. DIONYSII AD S. BERNARDUM.

Gratias agit de consolatione sibi in extremis agenti data, sequè ipsius commendat orationibus.

Amantissimo domino et Patri venerabili, Dei gratia Clarævallis abbati BERNARDO, SUGERIUS adhuc B. Dionysii humilis minister, salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Visitasti nos litteris vestris, visitet vos Oriens ex alto. Munuscula vestra, imo munera maxima, mapulam pretiosam, panem benedictionis vestræ, litteras consolationis, in quibus continentur verba bona, verba sancta, melle et lacte redundantia, mihi misero peccatori delegastis, et in extremis posito consolationem maximam præbuitis. Si enim angelicam faciem vestram vel semel ante decessum meum videre potuissem, ab hoc miserrimo sæculo securius exirem. Sciatis autem pro certo, quia si mille anni, aut ultra, vivere meruissem, nisi in beneplacito Dei remanere non curarem. Nec enim ex operibus justitiæ, sed in sola Dei misericordia confidens, quam semper in se sperantibus exhibet, ad eum redire, tota cordis intentione desidero; unde et animam meam in sanctas manus vestras devote commendo; et ut vestris et sanctarum congregationum vestrarum orationibus, divinam propitiationem animæ meæ concilietis, genibus vestræ sanctitatis provolutus efflagito.

exuere hominem illum qui de terra est... Quid tibi et terrenis exuviis, qui ad cælum iturus, stola gloriæ mox indui habes?

TESTAMENTUM SUGERII ABBATIS.

(ANNO 1157.)

(DOM FÉLIBIEN, *Histoire de l'abbaye royale de Saint-Denys en France*, Preuves, p. xcix ex authentico.)

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, D et Filii, et Spiritus sancti. Amen. SUGERIUS, Dei patientia, ecclesiæ Beati Dionysii humilis minister.

Cum magna multitudo dulcedinis Domini, quam abscondens timentibus se, perficit eis qui sperant in eo, meipsum mihi larga propitiationis suæ affluentia restituere vellet, memorem me faciens iniquitatum mearum antiquarum, ut cito anticipet me misericordia ejus, post mundi hujus immundi rotabiles et impulsivos scopulos, post longam et pene curis Ecclesiæ et aliis consumptivam corporis et animæ dilapidationem, ad suffragia sanctorum, quorum servitio desudaveram, licet non sicut debueram, et fratrum nostrorum ibidem in sancta et Domino ac-

ceptabili religione deservientium votivas confugiens orationes, in capitulo cum eis, sicut eram solitus, bona pace resedi. Cumque de eis et in eis post Dominum confidens, tanquam ægrotus fideli medico sollicitudinem mearum languores replicare, annos meos in amaritudine animæ meæ reponens, deplangere et abhorrere introrsum cœpi: meam circa divinorum beneficiorum largitatem, longam ingratitudinem repræsentans mihi, quomodo valida Domini manus me pauperem de stercore erexit, quomodo et ante honorem hunc cum principibus Ecclesiæ et regni consedere fecerit, qualiter me immeritum et absentem pace omnium in hac sancta sede sublimaverit; qua munificentia dominorum no-

strorum apostolicorum, dominorum regum, principum et populorum, sopitis æmulum insidiis, benivolentiam nobis conciliaverit, in omnibus omnino tam spiritualibus quam temporalibus prosperatus fuerit. Et dum tantis debitis obnoxius astringor, de retributione timidus clamans commoveor: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* (*Psal. cxv, 3.*) Unde tactus dolore cordis intrinsecus, parans fugam, ad verum vitæ protectorem toto mentis et cordis affectu, fratrum nostrorum, et omnium et singulorum genibus provolutus, in ea qua Christus nos dilexit charitate ad uniendum nos sanguinem suum fundens, ut open ferat suppliciter efflagito. Pro quorum certe quiete laboribus inpræsentiarum me expono, ad parandam quantulamcunque quietis futuræ portiunculam tremens et devotus reclamo. Et quoniam qui cum Domino ambulant, non possunt esse expertes charitatis (ardet enim cor eorum de Jesu dum loquitur eis in via), subito venerabilis ille, et Domino propinquus, quorum jam conversatio est in cœlis, chorus ab alto condescendens in valle mœroris mei, ut patres, et fratres, et filii, ætate, charitate, obedientia, largam manum misericordiæ porrigunt; et quæ vivo, quæ defuncto suffragia præparent, et voce et scripto determinant. Votive siquidem nobis lege inconvulsa veritatis, quæ Christus est, et præsentis chartæ memoriali confirmatione sancientes, toto tempore vitæ meæ, omni die missam de Spiritu sancto celebrari, ut Spiritus sanctus Paracletus, qui est remissio omnium peccatorum, nobis peccata remittat, consolationem tribuat, rorem misericordiæ infundat. Cujus sancti sacrificii continuatio omni die in capitulo, cum a prioribus sacerdotum incepta et reincepta per juniores ejusdem ordinis perrexerit indeficienter, ad priores redibit. Et hoc quid quandiu Domini misericordia supervixerō. Cum autem miserrimum hujus vitæ hominem exuero, per omnia curricula omnium annorum et temporum, pro remedio animæ meæ, et fratrum et benefactorum ecclesiæ, eo quo diximus ordine, missam sancti Spiritus, *Requiem æternam* pronuntiantes et decantantes, divinam nobis tali perseverantia salutaris hostiæ reconciliabunt propitiationem. Anniversarium siquidem exsequiarum mearum diem, diem terroris, calamitatis et miseriæ, omni anno tali ac tanto in operibus misericordiæ revelabunt suffragio. In conventu plenum persolvent officium quotquot in sacerdotali ordine fuerint, eadem die Domino Deo sacrificium pro nobis misericorditer offerentes. Reliqui vero fratres L psalmorum oblatione nobis apud Dominum subvenient. Qui vero eos nescierint, ea qua poterunt nobis oblatione misericorditer succurrant. Eget enim parvitas nostra et magno et parvo. Et quoniam tanquam charissimi et dulcissimi fratres, quæcunque ab eis bona exegi fideliter repromiserunt, hoc etiam a toto capitulo obtinuimus ut de capicio capiciarius frater, quicumque sit ille, refe-

ctionem fratribus in refectorio ipsa die anniversarii nostri accurate persolvendo procuret, duas videlicet omnibus communes, non qualescunque, sed plenarias et aptas exhibendo pitantias. Frater etiam cellarius generalem suum more solito proponat. Pigmentum habeant fratres de camera et cellario. Rogamus autem suppliciter ne frater ille, sive nos viderit, sive minime, expensas istas ægre ferat, cum in magna parte officii ejus multas exsolventes expensas solliciti fuerimus, videlicet in novi et magni ædificii ecclesiæ augmentatione, in ædificatione magnæ et charitativæ domus hospitum, in reparatione et renovatione dormitorii et refectorii, et in augmentatione obedientiæ thesauri, et in multis aliis tam ecclesiæ quam officinarum sumptuosius operibus, quas enumerare supersedimus, ne inanis gloriæ, aut alicujus arrogantiam titulo, quo animæ meæ opus non est, imputentur. Potissimum enim hæc reponimus, ut successorum fratrum et benevolentiam et devotionem acquiramus. Verum quia elemosynarum largitione peccata redimuntur, in hoc etiam fratres nostri charissimi mihi providentes firma sanctione constituunt, ut omni anno die anniversarii mei panes duorum modiorum frumenti, quatuor modios vini, sexaginta solidata carniū, tam prior hujus ecclesiæ, quam elemosynarius monachus, ut et ipsi in hoc beneficio participant, se præsentem distribui faciant, videlicet in ipsa magna domo hospitum, ut et locus et opus Domino miserante nobis cooperentur in bonum. Et dum pauperes canonici in domo Sancti Pauli, quibus etiam pro remedio animæ meæ aliquid acquisivi, et alii clerici capellani cum persolverint nobis debitum anniversarii aut in ecclesia Sancti Pauli, aut in loco sepulturæ meæ, si Dei misericordia hoc in loco eam indulserit mihi, in refectorio suo conveniant, et de ea quam supra determinavimus elemosyna modium vini et centum panes ad libram et qualitatem fratrum a priore et elemosynario recipiant. Unde vero et ubi tam frumentum quam vinum et denarios habeant, determinare curavimus, videlicet in tempore messis a Trembliaço frumentum. Eam enim ibidem multum amplificavimus, et in ædificio exterioris curiæ et horreorum, et aliis quibuscunque modis. Item in tempore vindemiæ a Ruoilo quinque modios vini de ea quam fecimus apud Lovecenas nova acquisitione. Acquisivimus enim ibi ferme sexaginta modios vini omni anno: denarios vero de Francorum-villa xx solidos. Item de marsupio cambiatoris et thelonarii xl solidos, pro ea recompensatione quod nos retraximus de manu Urselli Judæi de Montemorentiaco x solidos, quos arripiebat omni hebdomada in eodem marsupio occasione vadimonii. Expendimus enim tria millia solidorum pro retractione horum denariorum, et illius villæ quæ dicitur Moli-gnum, quæ ab eodem Judæo tenebatur vadimonio. Rogavimus etiam fratres nostros ut eadem die ea quæ divina munificentia in tempore administratio-

nis nostræ eidem ecclesiæ contulit, sive palliorum, A sive auri aut argenti ornamenta exponat, aut in missa, aut sicut eis placuerit. Et ut fratrum devotio sacris orationibus esurienti animæ meæ miserimæ accumuletur, et successorum abbatum instantia circa cultum Ecclesiæ Dei animetur. Et quoniam omnia membra capiti suo debent cooperari, in omnibus cellis ubique terrarum anniversarium nostrum secundum locorum quantitatem et possibilitatem fieri petivimus. Videlicet apud Argentoilum, quem locum per multa tempora trecentorum fere annorum ab ecclesiæ ista alienatum, et monacharum extraordinaria levitate pene prostratum, labore nostro, præsidente et privilegio firmante summo pontifice Honorio bonæ memoriæ, regnante et concedente inclyto rege Ludovico, restitui elaboravimus, ubi fratres eadem die de Sartoris-villa x solidos refectorio habeant, et hac eadem panes unius modii frumenti, et duos modios vini, tam pro remedio animæ meæ, quam pro salute fratrum nostrorum tam vivorum quam defunctorum, pauperibus erogare irrefragabiliter omni anno non desistant. Omni vero secunda feria et tertia missam pro me et pro aliis defunctis celebrabunt. In strata vero, ubi Dominus noster post Dominum ter beatus Dionysius toto trecentorum annorum tempore quievit; ubi etiam tam pro extollenda sanctorum Dei laude, quam pro multis, quas ibidem per decennium commoratus juvenis ætate et moribus commisi, offensis, duodecim monachos cum tredecimo priore, ad serviendum Deo et sanctis martyribus, regulariter inhabitare decrevimus. Quorum etiam refectorio apposuimus villam Mollignum, quam de manu Urselli Judæi, ut supra dicimus, retraxeramus: et jugem apud Dominum orationem, et anniversarium nostrum, et missam pro defunctis omni hebdomada feria quarta devote postulando impetravimus. Corboilo vero, apud sanctam Dei Genitricem Mariam, quem locum sacratissimum et ædificare et amplificare incipientes, si Dominus nobis dederit vitam, perficere firmissime proposuimus, similiter et anniversarium nostrum et missam pro defunctis in hebdomada feria quinta devote expostulavimus. Ea autem, quam nos in episcopatu Metensi acquisivimus, cella, in ea quæ celebrata est Maguntia curia, similiter et jugem orationem, et anniversarium nostrum, et missam pro defunctis feria sexta devote expetivimus. Item et ad apud Sanctum Alexandrum venerabili loco Lebrahæ missam pro defunctis feria septima, anniversarium nostrum, et divinas pro nobis aures sollicitare imploravimus. Nec minus in omnibus beati Dionysii cellis, tam propinquis quam remotis, anniversarium nostrum, orationumque instantiam, missam pro defunctis semel in hebdomada rogantes, obnixè impetravimus. Et quoniam fratres nostri charissimi suppliciter a nobis rogati libenter petitionibus nostris, scientes nos magno indigere auxilio, acquieverunt, pulsamus eos prece, pulsa-

mus et paternitatis præcepto, et in ea, qua Christus in ara crucis Deo Patri se obtulit, obedientia adjurantur obtestamur, ne deinceps per omnia temporum curricula, successivis fratrum succedentium temporibus, ab hoc quod nobis firmaverunt suffragio desistant, promissum reddant, votum persolvant, sicut responsuri in extremo districti judicii die, cum nos invicem viderimus in eo qui nos et actus nostros per omnia videt, qui nos ipsos sibi vivere dignetur per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Actum apud Sanctum Dionysium in communi capitulo xv Kalend. Julii, anno incarnati Verbi 1137, indict. xv, epacta xxvi, concurrente iv, luna xxiv, anno vero administrationis nostræ xvi

Signum domini Hervei prioris.

- B
S. Teuvini subprioris.
S. Bernardi præcentoris.
S. Willelmi chartographi.
S. Stephani thesaurarii.
S. Gaufridi capiciarii.
S. Johannis infirmarii.
S. Henrici cellarii.
S. Alberti quondam abbatis.
S. Vincentii quondam abbatis.
S. Christiani sacerdotis.
S. Rodulfi sacerdotis.
S. Adæ sacerdotis.
S. Wildrici sacerdotis.
S. Philippi sacerdotis.
S. Roberti sacerdotis.
S. Petri sacerdotis.
S. Willelmi sacerdotis.
S. Joannis diaconi.
S. Girardi diaconi.
S. Hugonis diaconi.
S. Arnulphi diaconi.
S. Theobaldi diaconi.
S. Ricardi diaconi.
S. Salomonis diaconi.
S. Willelmi diaconi,
S. Girardi diaconi.
S. Rainerii diaconi.
S. Willelmi subdiaconi.
S. Hugonis subdiaconi.
S. Rodulphi subdiaconi.
S. Araldi subdiaconi.
S. Huberti subdiaconi.
S. Eustachii subdiaconi
S. Wineberti subdiaconi.
S. Gilberti subdiaconi.
S. Radulphi subdiaconi.
S. Petri subdiaconi.
S. Hemelini pueri.
S. Ernaldi pueri.
S. Warnerii pueri.
S. Ilberti pueri.
S. Philippi pueri.
S. Petri pueri.
S. Cononis pueri.

C

D

S. Bernerii pueri.
 S. Widonis pueri.
 S. Amblardi pueri.
 S. Gosleni Suessionis episcopi.
 S. Gaufredi Carnotensis episcopi.
 S. Hugonis Turonensis archiepiscopi.

A S. Samsonis Remorum archiepiscopi.
 S. Milonis Morinorum episcopi.
 S. Guarini Ambianensis episcopi.
 S. Odonis Belvacensis episcopi.
 S. Rotberti abbatis Corbeiaë (118).

(118) Ce testament et quelques autres semblables semblent prouver que les canons qui ôtent aux abbés réguliers le pouvoir de tester, n'ont pas toujours été également observés dans tous les temps, et que la discipline a varié à cet égard. On peut dire cependant que ces sortes de testaments ne doivent être regardés que comme une confirmation de la première disposition que les abbés avaient faite de leurs biens, lorsqu'ils en étaient encore les maîtres. De plus, si l'on y prend garde, on remarquera dans la plupart de ces testaments que les

abbés qui les ont faits, n'en ont usé ainsi que pour demander des prières à leurs religieux, ou pour faire distribuer quelques aumônes à des églises de leur dépendance, ou enfin pour affermir certaines pratiques qu'ils avaient établies pendant leur vie : à quoi ils ne doutaient pas que leurs disciples ne se rendissent, en voyant la dernière volonté de leur abbé exprimée dans un acte authentique, souvent approuvé par des évêques et par d'autres personnes de la première distinction.

SUGERII ABBATIS CONSTITUTIONES.

(DUCHESNE *Rerum Franc. scriptores*, IV, 546.)

I.

De commemoratione beatæ Mariæ apud S. Dionysium singulis septimanis, Sabbato scilicet et v feria, et de refectioe fratrum eisdem diebus.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, amen, ego SUGERIUS Dei gratia ecclesiæ beatorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii, humilis minister.

Quia larga Dei omnipotentis propitiatione, contra spem meriti morum et generis, parvitatem nostram etiam absentem, et in curia Romana negotiantem, ad sanctæ hujus Ecclesiæ administrationem accessisse, divinamque potentiam me de manibus inimicorum quærentium animam meam, in hac eadem sancta ecclesia laudabiliter ac mirabiliter liberatum eripuisse veraciter constat, decet, et omnino expedit pusillitati nostræ, toto mentis affectu eam commendare et exaltare, fratresque nostro Domino Deo famulantes honorare et fovere, ut et divini cultus exhibitione in præsentiarum divino aspectui placere valeamus, et in futuro aliquam divinæ retributionis portiunculam in æternæ felicitatis gremio obtineamus. Unde ad honorem Dei omnipotentis, et beatæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ, in capitulo nostro generaliter residentes, ipsius sanctæ Dei Genitricis memoriam continuare, attollere, decorare constituimus, eo videlicet tenore, ut deinceps æternaliter secundum quod in catalogo hujus institutionis intitulatum est, omni die Sabbati solemniter celebretur, quemadmodum in octavis Pentecostes tribus extremis diebus, præter quod septem psal-

B Genitricem, angelorum et hominum reginam, sæculi præsentis devocatione, et miseræ vitæ hujus brevitæ servire non sufficimus, fratres nostros qua possimus prece et gratia ad ejusdem sanctissimum et Deo dignissimum cultum incitamus, posterisque nostris tam prece quam privilegii astipulatione, ipsum sanctissimum et jucundum Deo famulatum in perpetuum continuamus. Gloriosissimi præterea et dulcissimi patroni nostri sanctissimi Dionysii, sociorumque ejus, quorum mirabili et ineffabili beneficio educati, docti, et adjuti sumus, hujus sanctissimæ Dei Genitricis memoriam eodem ordine et eadem paritate in v feria secundamus. Incessanter enim tam sancto et apostolico domino nostro in vita et post mortem, saltem hoc modo famulari operæ pretium duximus : ut tantorum ejus memores beneficiorum, pronum et propitium suffragatorem in extremo et terribili judicii die apud districtum Judicem attingamus : et quemadmodum ejus præsentibus, ita et futuris comparticipantes beneficiis, saltem aliquam beatitudinis æternæ extremitatem secus pedes domini ac magistri nostri feliciter obtineamus. Et quoniam fratres nostri tanquam charissimi filii mandatis nostris obedientes, tam se quam successores suos huic servitio devoverunt, eisque successoribus suis per omnium successionem temporum omni hebdomada, in ipsis celeberrimis memoriarum sanctarum diebus, sive eas faciant, sive convenienter occasione alicujus præcipuæ solemnitatis Vigiliarum aut Quadragesimæ mutent, quotidianum sex solidorum generali iv solid. ut decem fiant, ad refectioem augmentamus, et augmentatum per Deum omnipotentem, et di-